

ԿԱՐՃԱՄՏՈՒԹՅՈՒՆ

«Նախ եկամուտ ստեղծել, ապա բաշխել»

ԱՆԴՐԱ ԳԵՐԲԵՐ, ՄԱՐԿՈՒՍ ՇՌԱՅԵՐ

Մարտ, 2018

- Սխալվում է նա, ով կարծում է, թե ազգային եկամտի բաշխման հարցը պետք է լուծվի միայն արտադրության գործընթացից հետո, և որ այն այդ իսկ պատճառով պակաս կարևոր է, քան ազգային եկամտի ստեղծման հարցը: Հակառակն է ճիշտ. բաշխումը նույնքան կարևոր է, քանի որ վճռական ազդեցություն ունի արդյունավետ տնտեսական գործունեության արդյունքում եկամուտ ստեղծելու վրա:
- Արտադրողականության հնարավորինս մեծ առաջընթացը իրենից ներկայացնում է տնտեսական քաղաքականության կարեւոր միջանկյալ նպատակ: Այդուհանդերձ արտադրողականության շնորհիվ ստացվող շահույթները չպետք է կապված լինեն բացասական արտաքին էֆեկտների հետ, օրինակ դրանք չպետք է ձեռք բերվեն աշխատանքային պայմանների կամ շրջակա միջավայրի հաշվին:
- Պետությունն իր մի շարք միջոցառումներով աշխատանքային հարաբերությունների, կրթության, գիտության, ընտանեկան, առողջապահական եւ խնամքի քաղաքականության ոլորտներում իր մասնակցությունն է բերում մակրոտնտեսական պահանջարկի, արտադրողականության եւ տնտեսության աճին:

■ Երեւան

Չանրային քննարկումներում անընդհատ բերվում է այն փաստարկը, որ ազգային եկամուտը նախ պետք է ստեղծվի, մինչև կկարողանա բաշխվել: Դրան զուգահեռ, որպես կանոն, պահանջ է ներկայացվում, որ աշխատողներն սկզբում սովորեն, որ աշխատավարձի աճն զսպվելու է (արտադրողականության աճի հիման վրա ակնկալվողից ցածր է լինելու) ձեռնարկությունների վրա չափազանց մեծ ծախսեր չդնելու համար: Որ պետությունը նույնպես պետք է հրաժարվի շուկային միջամտելուց և ավելի բարձր հարկերից, մասնավորապես բարձր եկամուտներից և ձեռնարկությունների շահույթից ստացվող հարկերը բարձրացնելուց, որպեսզի չաղձատվի աշխատանքի և ներդրումների խթանումը: Միայն այն դեպքում, եթե շուկայի ուժերը կարողանան ծավալվել ազատորեն և արդյունավետ կերպով, հնարավոր կլինի ավելի շատ ներդրումներ անել և ստեղծել առավել մեծ սոցիալական արտադրանք (շուկայի արդյունավետության տեսություն): Այդ դեպքում աշխատավարձերի հետագա աճի հետ ավելի խոշոր մակրոտնտեսական «կարկանդակից», այսինքն՝ ավելի մեծ ազգային եկամտից, այսպես ասած ավտոմատ կերպով կկարողանան օգտվել բոլորը, մասնավորապես նաև ցածր ու միջին եկամուտ ունեցող շերտերը (trickle down effect): Արդյո՞ք սա իսկապես հիմնավոր փաստարկում է:

ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԿԵՏ ԿԱՐԵԼԻ Է ԲԱՇԽԵԼ ՄԻԱՅՆ ԱՅՆ, ԻՆՉՆ ԱՍԵՂՈՒՄ Է ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ

Վերևում բերված փաստարկում ճիշտն այն է, որ ավելի մեծ ազգային եկամուտը երկարաժամկետ կտրվածքով առաջանում է միմիայն արդյունավետ տնտեսվարման միջոցով: Գերմանիայում և ուրիշ զարգացած ժողովրդական տնտեսություններում բարեկեցության այսօրվա մակարդակն էապես հիմնված է նորարարությունների և դրանց զուգընթաց արդյունաբերական հեղափոխության սկզբից ստացված արտադրողականության շահույթների վրա: Այստեղ գոյություն ունի հետևյալ կապը. եթե ելնենք աշխատանքի անընդհատությունից,

ապա աշխատանքի արտադրողականության տարեկան մեկ տոկոսով աճը շուրջ 70 տարին մեկ հանգեցնում է բարեկեցության, այսինքն՝ ըստ շնչի եկամտի կրկնապատկման: Եթե աշխատանքի արտադրողականության աճը հասնում է տարեկան երկու տոկոսի, ապա բարեկեցությունը, այսինքն՝ ըստ շնչի եկամուտը, կրկնապատկվում է արդեն շուրջ 35 տարին մեկ: Այսպիսով՝ արտադրողականության հնարավորիս մեծ առաջընթացը հանդիսանում է տնտեսական քաղաքականության կարևոր միջանկյալ նպատակ: Այդուհանդերձ արտոդրողականության շնորհիվ ստացվող շահույթները չպետք է կապված լինեն բացասական արտաքին էֆեկտների հետ, օրինակ՝ դրանք չպետք է ձեռք բերվեն աշխատանքային պայմանների կամ շրջակա միջավայրի հաշվին:

Վերևում բերված փաստարկներում ճիշտ է նաև այն, որ երակարաժամկետ կտրվածքով բաշխվել կարող է միայն արդյունավետ տնտեսական գործունեության արդյունքում ստեղծված ազգային եկամուտը: Ժողովրդական տնտեսությունում առկա բաշխման հնարավորություններն առաջանում են միջնաժամկետ մակրոտնտեսական արտադրողականության առաջընթացից և Կենտրոնական բանկի նպատակային սղաճի տոկոսից: Եթե, օրինակ, Գերմանիայի դեպքում ելնենք տարեկան մեկ տոկոսանոց մակրոտնտեսական արտադրողականության միջնաժամկետ առաջընթացից, ապա եվրոպական Կենտրոնական բանկի նպատակային սղաճի (մոտավորապես) երկու տոկոսի հետ համակցված կստացվի (շուրջ) երեք տոկոսի բաշխման հնարավորություն: Այսպիսով՝ անվանական աշխատավարձերը (և շահույթները) այսպիսի պայմաններում կարող են աճել տարեկան երեք տոկոսով՝ առանց արժեզրկման նպատակի խախտման հանգեցնելու. ու ցանկալի է, որ այդպես էլ լինի, եթե չպետք է խախտվի աշխատավարձից եկամուտներ և շահույթից եկամուտներ ստացողների միջև բաշխման հարաբերակցությունը:

ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՄԻՇՏ ԷԼ ՏԵՂԻ Է ՈՒՆԵՆՈՒՄ, ՀԱՐՅՈՒ ՄԻԱՅՆ ԱՅՆ Է, ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԵՎ ՈՒՄ ՄԻՋԵՎ

Սակայն քանի որ Գերմանիայում երկար ժամանակ իրագործվում է եկամուտների աճի զսպում, այստեղ իրականում անվանական աշխատավարձերը վերջին տարիներին և տասնամյակներում մեծ մասամբ ավելի դանդաղ են աճել, քան միջնաժամկետ մակրոտնտեսական արտադրողականության առաջընթացը և Կենտրոնական բանկի նպատակային սղաժի տոկոսը: Աշխատողների կողմից բաշխման հնարավորության սպառված չլինելն արտացոլվում է արդեն բավականին վաղուց նվազող աշխատավարձի քվոտայում և շահույթի աճող քվոտայում: Հետևաբար եկամուտների ֆունկցիոնալ բաշխումը վերջին տարիներին և տասնամյակներում զգալիորեն խախտվել է ի վնաս աշխատավարձից եկամուտներ ստացողների և ի օգուտ շահույթից եկամուտներ ստացողների: Այդ զարգացումը Գերմանիայում հատկապես սրընթաց էր 1990-ական թվականների վերջից մինչև մոտավորապես 2000-ական թվականների կեսերը, նաև այլ երկրների համեմատ:

Բացի դրանից՝ եկամուտների անձնային բաշխման ցուցիչները ցույց են տալիս, որ Գերմանիայում եկամուտների անհավասարությունը եկամտի տարբեր շերտերի միջև վերջին տարիներին և տասնամյակներում նույնպես զգալի չափով աճել է, ընդ որում՝ այստեղ ևս հատկապես մեծ աճ պետք է արձանագրել 1990-ական թվականների վերջից մինչև մոտավորապես 2000-ական թվականների կեսերը: Վերջին տարիներին եկամուտների անհավասարությունը, ճիշտ է, այլևս չի աճել, բայց շարունակում է մնալ համեմատաբար բարձր մակարդակում: Ամենից առաջ եկամուտ ստացողների վերևի 10 տոկոսն անցյալում կարողացել է ունենալ եկամուտների զգալի իրական աճ, մինչև նրանցից ցածր գտնվող 90 տոկոսը շատ ավելի քիչ է օգտվել կամ բոլորովին չի օգտվել աճող բարեկեցությունից: Այս բոլոր զարգացումները ցույց են տալիս, որ trickle down effect-ը, հակառակ վերևում բերված փաստարկման, ակնհայտորեն (այլևս) չի աշխատում, քանի որ

արդյունավետ գործունեությունից ստացված լրացուցիչ եկամուտները այլևս չեն բաշխվել աշխատողների լայն զանգվածի միջև:

ՃՇՄԱՐԻՏ Է ՆԱԵՎ ԱՅՆ, ՈՐ ԲԱՇԽՈՒՄՆ ԱԶԴՈՒՄ Է ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՍՏԱՑՎԱԾԻ ՎՐԱ

Ի տարբերություն վերևում բերված փաստարկմանը՝ նաև չի հաստատվում այն միտքը, թե գնալով մեծացող «ներքևից վերև» վերաբաշխումը հանգեցրել է Գերմանիայում ավելի շատ ներդրումների և ավելի մեծ աճի: Լրիվ հակառակը՝ հետադարձ հայացք գցելիս տեսնում ենք, որ սոցիալական արտադրանքի աճի տոկոսները վերջին տարիներին և տասնամյակներում Գերմանիայում մեծ մասամբ այնքան էլ բարձ չեն եղել, նաև այլ երկրների համեմատ: Բացի դրանից՝ ինչպես մասնավոր, այնպես էլ հանրային սեկտորում արդեն բավականին վաղուց նկատվում է ներդրումների ընդգծված թուլություն, որն արդեն վաղուց արտացոլվում է մակրոտնտեսական արտադրողականության առաջընթացի զգալի դանդաղեցման մեջ: Եթե այդ զարգացումը շարունակվի, ապա դա Գերմանիայում բարեկեցության հետագա զարգացման համար վտանգ է ներկայացնում, որը չի կարելի թերագնահատել:

Ոչ միայն առողջ բանականությունը, այլ նաև տեսական դատողությունները, ինչպես նաև նոր էմպիրիկ հետազոտությունները խոսում են այն բանի օգտին, որ աշխատավարձի եկամուտների՝ գնալով աճող վերաբաշխումն ի վնաս բնակչության լայն շերտերի անցած տասնամյակներում Գերմանիայում (և ուրիշ երկրներում) բացասական ազդեցություն է ունեցել մակրոտնտեսական զարգացման վրա: Ցածր ու միջին եկամուտներ ստացող շերտերի սպառելու մեծ հակվածության պատճառով եկամուտների աճող անհավասարությունը թուլացնում է մասնավոր տնտեսությունների սպառման պահանջարկը և դրա հետևանքով նաև ձեռնարկությունների ներդրումների պահանջարկն ու դրանով պահանջարկի տեսանկյունից արդեն մակրոտնտեսական

■ Երեան

աճի գործընթացը: Դրանից բացի՝ նաև առաջարկի տեսանկյունից այն ծանրաբեռնում է տնտեսական զարգացումը, քանի որ ձեռնարկությունները մակրոտնտեսական պահանջարկի ու աճի թուլության պատճառով ավելի քիչ ներդրումներ են կատարում նոր հիմնական կապիտալում, մարդկային կապիտալում և հետազոտությունների և զարգացման (F&E) համար կապիտալում, կամ նաև, քանի որ մասնավոր տնտեսությունները եկամուտների բաշխման ստորին կեսում գրեթե կամ բոլորովին ի վիճակի չեն ավելի մեծ գումարներ ծախսելու կրթության և առողջության համար: Այս երկու հանգամանքներն էլ վատթարացնում են ներդրումներ անելու ունակությունը և արգելակում նոր տեխնոլոգիաների դիֆուզիան, ինչը բացասական հետևանքներ է ունենում մակրոտնտեսական արտադրողականության աճի համար: Ի վերջո 2007 և դրան հաջորդած տարիների ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը նույնպես հստակորեն ցույց տվեց, որ եկամուտների բաշխման գնալով աճող անհավասարությունը կայուն հիմք չի հանդիսանում ուժեղ և տևական աճի գործընթացի համար:

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ Ս ԷԱՊԵՍ ՆՊԱՍՏՈՒՄ Է ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ԵՎ ԱՄՈՒՏՆԵՐ ԱՏԵՂԾԵԼՈՒՆ

Այսպիսով՝ բաշխումը, ի տարբերություն վերևում բերված փաստարկներում արտահայտված մտքի, էական ազդեցություն ունի արդյունավետ տնտեսական գործունեության արդյունքում եկամուտներ ստեղծելու վրա: Այդ իսկ պատճառով Գերմանիայում ավելի բարձր աշխատավարձի մասին պայամանագրերը կարևոր կլինեին ոչ միայն եկամուտների բաշխման մեջ վերջին տարիներին և տասնամյակներում առաջացած թյուր իրավիճակը շտկելու, այլ նաև պահանջարկի, արտադրողականության և տնտեսության ավելի ուժեղ ու ավելի կայուն աճի հասնելու համար: Նույնքան կարևոր կլինի ազգային եկամուտն ավելի մեծ չափով «վերևից ներքև»

վերաբաշխելու նպատակով հարկային քաղաքականության միջոցառումներ ձեռնարկել, օրինակ՝ կարողությունից և ժառանգությունից առաջացած (աշխատանքի արդյունք չհանդիսացող) մեծ եկամուտների հանդեպ ավելի պրոգրեսիվ հարկումը կամ հարկերից խուսափելու և հարկային խարդախությունների դեմ ավելի արդունավետ պայքարը: Հետևաբար ինչպես սոցիալական գործընկերները, ովքեր աշխատավարձերի բարձրացման չափի միջոցով վճռորոշ չափով որոշում են առաջնային բաշխումը, այնպես էլ պետությունը, որը, աշխատանքի շուկան և ապրանքների շուկան կարգավորելով, նույնպես ներազդում է առաջնային բաշխման վրա ու հարկերը և այլ վճարումները կարգավորող քաղաքականության միջոցով ձևակերտում է երկրորդային բաշխումը, կարող են վերաբաշխման միջոցով դրական ազդեցություն ունենալ տնտեսական գործընթացի վրա:

Ավելին՝ պետությունը ոչ միայն մասնավոր սեկտորում արդյունավետ տնտեսական գործունեության արդյունքում ստեղծվածի վերաբաշխողն է, ինչպես փորձում է համոզել վերևում բերված փաստարկումը: Հակառակը՝ նա սերտ սիմբիոզի մեջ է գտնվում մասնավոր շուկաների հետ և ի թիվս այլ բաների, հանրային բարիքներ տրամադրելով, էպպես նպաստում է համալիր բնույթ ունեցող և աշխատանքի բաժանմամբ բնութագրվող տնտեսական համակարգի գործելուն: Տնտեսական, տեխնոլոգիական ու սոցիալական ենթակառուցվածքներում իր հանրային ներդրումներով, բայց նաև աշխատանքի շուկայի, կրթության, հետազոտությունը կարգավորող, ընտանեկան, առողջապահական և խնամքի քաղաքականության ոլորտներում իր այլ միջոցառումներով պետությունը սեփական կարևոր մասնակցություն է ցուցաբերում մակրոտնտեսական պահանջարկի, արտադրողականության և տնտեսության աճին: Այդ իսկ պատճառով պետության ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովված լինելը նույնպես վճռորոշ չափով ազդում է ազգային եկամտի չափի, ինչպես նաև մասնավոր տնտեսությունների տրամադրության տակ գտնվող բարիքների կառուցվածքի կազմի վրա:

ԲԱՇԽՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՊԵՏՔ Է ԳՏՆՎԵՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱ- ԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ

Հետևաբար ընդհանուր առմամբ ազգային եկամտի բաշխմամբ ոչ թե կարգավորում է ինչ-որ երկրորդային նշանակություն ունեցող մի բան, այլ ի թիվս այլ բաների դրանով ևս վճռորոշ չափով որոշվում է ժողովրդական տնտեսության տնտեսական արտադրողականությունը և աճի գործընթացի ուժը և կայունությունը: Հետևաբար բաշխումը նույնքան կարևոր է, որքան և հենց արդյունավետ տնտեսական գործունեության արդյունքում եկամուտների առաջացումը, ինչը պարզապես ժամանակային առումով բաշխմանը նախորդող բան է, ինչպես համոզել է փորձում վերևում բերված փաստարկումը: Հակառակը՝ առաջացումը և բաշխումը համընթաց և իրար պայմանավորող գործընթացներ են: Դրանք, այսպես ասած, նույն մեդալի երկու կողմերն են: Ուստի բաշխման հարցերը միշտ պետք է գտնվեն տնտեսական քաղաքականության կենտրոնում:

Հեղինակների մասին

Դոկտոր Անդրա Գերբերը Ֆրիդրիխ Էբերտի անվան հիմնադրամի տնտեսական և սոցիալական քաղաքականության բաժնի ղեկավարն է:

Մարկուս Շռայերը Ֆրիդրիխ Էբերտի անվան հիմնադրամի տնտեսական և սոցիալական քաղաքականության բաժնի փորձագետ է:

Հրապարակողի մասին

Ֆրիդրիխ Էբերտ Հիմնադրամ / Հայաստանյան գրասենյակ
Մոսկովյան փողոց 31 / 0002 Երեան

Պատասխանատու՝
Ֆելիքս Հեթթ
Տարածաշրջանային համակարգող
Հեռ՝ +374 10 53 69 13
<http://www.fes-caucasus.org/>

Հրապարակումները պատվիրել՝
info@fes.am

Ֆրիդրիխ Էբերտ Հիմնադրամի կողմից հրապարակված
Նյութերի կոմերցիալ օգտագործումը չի թույլատրվում:

Ֆրիդրիխ Էբերտ Հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակը Հարավային Կովկասի տարածաշրջանային գրասենյակներից մեկն է, այն իրականացնում է Հայաստանին վերաբերող ծրագրերը Թբիլիսիի տարածաշրջանային գրասենյակի հովանու ներքո:

Հարավային Կովկասում ՖԷՀ-ը.

- ստեղծում և պահպանում է կապը ոչ միայն գործընկերների, այլև կառավարության, ակադեմիական, փորձագիտական շրջանակների, ՀԿ-ների, արհմիությունների, միջազգային կազմակերպությունների ու մամուլի և տարբեր ոլորտների կարևոր դերակատարների հետ,

- մշակում, իրականացնում մի շարք ծրագրեր իր գերակա երեք ուղղություններով՝ տեղական և միջազգային գործընկերների հետ սերտ համագործակցության շնորհիվ,

- վերահսկում և վերլուծում է քաղաքական զարգացումները բոլոր երեք երկրներում՝ տեղական, գերմանական և եվրոպական փորձագետների, քաղաքական գործիչների, գործընկերների և շահագրգիռ հանրության լայնածավալ ցանցի ստեղծման նպատակով:

Հիմնական թեմաները.

- Մասնակցություն և ժողովրդավարություն
- Սոցիալական արդարություն, տնտեսություն և աշխատանք
- Խաղաղություն և անվտանգություն

Հոդվածի բովանդակության և նրանում արտահայտված կարծիքների համար պատասխանատվությունը կրում են հեղինակները: